

EKUMENICZNE NOWOŚCI WYDAWNICZE*

ADAMOWICZ Leszek: **Lex natura Ecclesia. Międzyreligijne, międzywyznaniowe i międzyobrządkowe normy prawa kodeksowego Kościoła katolickiego.** Lublin: „Polihymnia” 2004 – 198 s. Bibliogr. ISBN 83-7270-225-X.

Publikacja L. Adamowicza poświęcona jest zagadnieniom międzyreligijnym, międzywyznaniowym (problemy *ad extra*) i międzyobrządkowym (problemy *ad intra*) w prawodawstwie Kościoła katolickiego. Jak zaznacza, takie podejście jest czymś nowym w systemie prawa Kościoła katolickiego. „Poszukiwanie dróg jedności na tych płaszczyznach – czytamy – jest wyzwaniem dla współczesnej kanonistyki, z zastrzeżeniem, by te działania nie prowadziły do pozornego zatarcia istniejących różnic poprzez znoszenie barier kościelno-jurydycznych, ale prowadziły do rzeczywistej jedności przy poszanowaniu odrębności osób i wspólnot oraz wolności w poszukiwaniu Prawdy w wymiarze ostatecznym” (s. 26-27).

ADAMSKA Adriana: **Teologia piękna na przykładzie ikon Andreja Rublowa.** Kraków: Wydaw. Naukowe PAT 2004 – 170 s. Bibliogr. Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie. (Biblioteka Ekumenii i Dialogu 22). ISBN 83-89017-78-4.

Tyt. równol.: Theology of beauty according to Andrei Rublev's icons.

Kolejny (22) tom serii „Biblioteka Ekumenii i Dialogu” Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie jest poświęcony teologii piękna mnicha i malarza, A. Rublowa, którego dzieła są uważane za szczytowe osiągnięcia tradycji ikonograficznej. Praca składa się z trzech następujących części: *Andrzej Rublow i jego epoka; Teologia ikony; Metafizyczna natura sztuki, czyli teologia piękna.*

AVANZINI Federico: **Religie Chin.** Przekł. [z wł.] Krzysztof Stopa. Kraków: Wydawnictwo WAM 2004 – 207 s. Bibliogr., indeksy. ISBN 83-7318-324-8 (Mała Biblioteka Religii).

Tyt. oryginału: Confucianesimo e taoismo.

Jak wskazuje tytuł oryginału, monografia F. Avanziniego, wydana po polsku w ramach serii *Mała Biblioteka Religii*, poświęcona jest konfucjanizmowi i taoizmowi. Pierwsza część monografii, dotycząca konfucjanizmu zawiera rozważania na temat przedkonfucjańskiej myśli chińskiej; klasycznej myśli konfucjańskiej; odrodzenia konfucjanizmu w epoce dynastii Han; neokonfucjanizmu; konfucjanizmu za dynastii Qing oraz konfucjanizmu dzisiaj. Druga część pracy poświęcona jest taoizmowi. Autor omawia tu: filozoficzny fundament

---

* Uwzględniono tylko pozycje wydane w języku polskim.

taoizmu; źródła religii taoistycznej; główne nurty taoizmu; taoizm we współczesnych Chinach.

BARTH Karl: Jedna chwila – jedno spojrzenie. Rozważania. Teksty wybrane przez Eberharda Buscha. Tł. [z niem.] Wiesław Szymona OP. Kraków: „M” 2004 – 108 s. Bibliogr. ISBN 83-7221-477-8.

Tyt. oryg.: *Augenblicke. Texte zur Besinnung ausgewählt von Eberhard Busch.*

W *Postłowiu*, autorstwa E. Bucha, czytamy: „W książeczce tej zebrano w mieniący się różnymi kolorami bukiet teksty Karla Bartha [1886-1968]. Są to powiązane w jedną całość krótkie wycinki z jego bogatego piśmiennictwa, bądź też zestawione ze sobą okruchy jego myśli. W *Aneksie* zamieszczono źródła, z których zostały zaczerpnięte, tak żeby można je było przeczytać w ich pierwotnym, nieukróconym ujęciu. Poprzedzające każdy tekst słowa Pisma Świętego można znaleźć w samych pismach Bartna bądź też zostały wybrane przez wydawcę. Wskazują one na światło, w którym Barth życie ludzkie widział, tak jak je widział. Niech te teksty będą dla czytelnika pozdrowieniem zapowiadającym dobry czas” (s. 99-100).

BIERDIAJEW Mikołaj: Zarys metafizyki eschatologicznej. Twórczość i uprzedmiotowienie. Przeł. [z ros.] i wstępem opatrzyli Wiera i Ryszard Paradowscy. Kęty: Wydawnictwo Antyk – 174 s.: indeks (Biblioteka Europejska). ISBN 83-88524-89-5.

Tyt. oryginału: *Opyt eschatologiczneskoj mietafizyki. Tworczenstwo i obiektywacja.*

Jest to kolejny polski przekład dzieła M. Bierdiajewa (1874-1948), które jest uważane za całościowy wykład jego metafizyki. Jest to metafizyka filozoficzno-teologiczna, czy też – jak ją nazywa autor – egzystencjalna i eschatologiczna. Wszelkie kwestie związane z bytem autor rozważa w świetle eschatologicznym. Zawarte w pracy myśli wyrastają, jak pisze autor, z doświadczenia duchowego, wywołanego przez katastrofę naszej epoki. Praca (jedna z 43 książek Bierdiajewa) składa się z czterech części: (I) *Problem poznania i uprzedmiotowienia* (s. 19-71); (II) *Problem bytu i istnienia* (s. 72-102); (III) *Byt i twórczość. Tajemnica nowości* (s. 103-134); (IV) *Historia i eschatologia* (s. 135-169).

Blżej wspólnoty. Katolicy i luteranie w dialogu 1965-2000. Red., wprowadzenie i tł. tekstów Karol Karski, Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv. Słowo wstępne bp Mieczysław Cieślak, abp Edmund Piszcz. Lublin: Tow. Nauk. KUL 2003 – 537, [3] s. Streszcz. niem. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. (Źródła i Monografie 257). 83-7306-157-6.

Treść: CIEŚLA Mieczysław bp, PISZCZ Edmund abp: Słowo wstępne, s. 5; KARSKI Karol, NAPIÓRKOWSKI Stanisław Celestyn OFMConv: Od redakcji, s. 7-9; Część I: *Czas przygotowania i pierwsza faza dialogu (1965-*

1972): I. NAPIÓRKOWSKI Stanisław Celestyn OFMConv: Dialog, s. 17-37; II. Dokument: Raport Luterancko-Rzymskokatolickiej Komisji Studiów *Ewangelia a Kościół* (1972). (Raport z Malty), s. 39-67; **Część II: Druga faza dialogu (1973-1984)**: I. NAPIÓRKOWSKI Stanisław Celestyn OFMConv: Dialog, s. 71-164; II. Dokumenty: Wieczera Pańska. Raport Wspólnej Komisji Rzymskokatolicko-Ewangelicko-luterańskiej (1978), s. 165-195; Drogi do wspólnoty. Wspólna Komisja Rzymskokatolicko-Ewangelicko-luterańska (1980), s. 197-228; Wszyscy pod jednym Chrystusem. Stanowisko Wspólnej Komisji Rzymskokatolicko-Ewangelicko-luterańskiej wobec *Konfesji Augsburskiej* (1980), s. 229-236; Urząd duchowny w Kościele. Raport Wspólnej Komisji Rzymskokatolicko-Ewangelicko-luterańskiej (1981), s. 237-271; Marcin Luter – świadek Jezusa Chrystusa. Słowo Wspólnej Komisji Rzymskokatolicko-Ewangelicko-luterańskiej z okazji 500-lecia urodzin Marcina Lutra (1983), s. 273-281; Jedność przed nami. Raport Wspólnej Komisji Rzymskokatolicko-Ewangelicko-luterańskiej (1984), s. 283-345; **Część III: Trzecia faza dialogu (1986-1993)**: I. KARSKI Karol: Dialog, s. 349-359; II. Dokument: Kościół i usprawiedliwienie. Rozumienie Kościoła w świetle nauki o usprawiedliwieniu (1993), s. 361-481; **Część IV: Wspólna deklaracja w sprawie nauki o usprawiedliwieniu (1994-1999)**: I. KARSKI Karol: Proces rodzenia się dokumentu, s. 485-498; II. Wspólna deklaracja w sprawie nauki o usprawiedliwieniu. Augsburg, Niemcy, 31 października 1999, s. 499-523; **Część V: Czwarta faza dialogu**: KARSKI Karol: Czwarta faza dialogu, s. 527-530; Näher der Gemeinschaft. Zusammenfassung, s. 531-532.

BOBRINSKOY Boris: **Życie liturgiczne**. Z fr. przeł. Janina Dembska. Słowo wstępne do wyd. pol. Kazimierz Pek MIC. Warszawa: Wydaw. Księży Marianów 2004 – 149, [1] s. Bibliogr. (Bogosłowije 4). ISBN 83-7119-407-2.

Tyt. oryg.: La vie liturgique.

B. Bobrinsky (ur. 1925) należy do grona najwybitniejszych współczesnych teologów prawosławnych. Jest rektorem prawosławnej parafii Św. Trójcy w Paryżu. Przedstawiana książka powstała w oparciu o katechezy dotyczące teologii liturgii, wygłaszane w paryskiej parafii prawosławnej. Autor omawia cykl dobowy, cykl tygodniowy oraz cykl paschalny liturgii. W zakończeniu zwraca uwagę na wymiary kultu liturgicznego: chrystologiczny, trynitarny, eklezjalny i wewnętrzny.

CLÉMENT Olivier: **Chrystus zmartwychwstał. Rozważania na temat świąt chrześcijańskich**. Tł. [z fr.] Helena Sobieraj. Paryż: „Cerf”; Kijów: „Kairos”; Kraków: „Znak” 2003 – 83, [2] s. (Żywa Wiara 43). ISBN 83-87446-96-3.

Tyt. oryg.: Christ est ressuscité. Propos sur les fêtes chrétiennes.

Na okł. podtyt. serii: Liturgia.

Przedstawiana monografia zawiera trzynaście medytacji na temat świąt chrześcijańskich. Ich autor, francuski teolog prawosławny, O. Clément, nawią-

zuje w nich przede wszystkim do tradycji wschodniej, lecz pozostaje wrażliwy również na liturgię Zachodu. W zamieszczonych w tomiku rozważaniach próbuje on dotrzeć do najgłębszego znaczenia głównych świąt chrześcijańskich, m.in. Bożego Narodzenia, Epifanii, Wielkiego Czwartku i Piątku, Wielkanocy, Wniebowstąpienia, Zesłania Ducha Świętego, Przemienienia.

DAROWSKI Roman SJ: Szczepanowice nad Dunajcem. Dzieje wsi, parafii katolickiej i gminy kalwińskiej. Wyd. 2 rozsz. Kraków: Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2004 – 575, [1] s., [40] s. tabl. il., mapa. Bibliogr., indeks, streszcz. łac., niem. ISBN 83-89631-16-4 („Ignatianum”), 83-7318-362-0 (WAM).

Tyt. równol.: Szczepanowice on the Dunajec River. History of the Village, Catholic Parish and Calvinist Community.

Szczepanowice odegrały w przeszłości znaczą rolę głównie ze względu na istnienie i działalność w Jodłówce (obecnie przysiółek Szczepanowic), a potem w samych Szczepanowicach zboru i gminy kalwińskiej, która powstała tam w latach sześćdziesiątych XVI w. wskutek przejścia na kalwinizm dziedziców Szczepanowic i okolicy, Chrzastowskich. Kalwinizm przetrwał tam do połowy XIX w. Jego pozostałością jest cmentarz kalwiński w przysiółku Gliniki, niedalego od dawnego dworu. W drugiej połowie XVII w. zbor w Szczepanowicach „stał się głównym ośrodkiem życia zborów krakowskich i sandomierskich” (*Polski Słownik Biograficzny*, t. 3, s. 475). W tym czasie Szczepanowice „rozrosły się w małe miasteczko jako zborowa stolica Małopolski zachodniej i ostatni ośrodek polskiego szkolnictwa kalwińskiego o międzynarodowym znaczeniu, ściągający młodzież protestancką z Węgier” (*tamże*, s. 474). O niemałej roli Szczepanowic w historii kalwinizmu w Polsce południowej świadczy szczególnie to, że od XVII do XIX w. odbyło się tam aż 19 synodów kalwińskich (zob. 492-494). Trzeba podkreślić, że opowieść o wydarzeniach o charakterze wyznaniowym również cechuje rzeczowość, a nadto postulat naszych czasów: duch ekumeniczny. Autor zauważa (s. 62), że wyznawców kalwinizmu (czyli ewangelików reformowanych) nazywano „kalwinami”, co znalazło wyraz także w piśmiennictwie. Ale określenie „kalwin” bywa niekiedy odbierane, zwłaszcza przez członków tego wyznania jako pogardliwe. Dlatego zauważalna jest ostatnio tendencja do zastępowania nazwy „kalwin” – nazwą „kalwinista” Mając na uwadze względy historyczne i współczesne odczucia wiernych tego wyznania, autor używa zamiennie tych nazw, zarówno historycznej (kalwini), jak i nowszej (kalwiniści).

Obok dziejów Szczepanowic autor przedstawia – choć bardziej skrótowo – dzieje sąsiednich miejscowości, zwłaszcza należących obecnie (Dąbrówka) lub dawniej (Błonie, Lubinka) do tejże parafii, która do 1916 r. nosiła nazwę Jodłówka, a dopiero od tego roku – Szczepanowice. W książce jest również wiele wiadomości o Ispie, Zawodziu i Wojniczu.

Szczepanowice w latach trzydziestych XIX w. były miejscem ożywionej działalności konspiracyjnej, której celem było wyzwolenie Polski z niewoli za-

borców i uwłaszczenie chłopów, czyli przyznanie im prawa własności uprawianej przez nich ziemi. W czasie tzw. rzezi galicyjskiej w 1846 r. doszło w Szczepanowicach i okolicy do rozruchów, w których zginęły trzy osoby, m.in. dwóch synów dziedziczki Marcjanny Chrzastowskiej, a dwór zrabowano. Te okoliczności przyczyniły się do upadku kalwinizmu w Szczepanowicach. Od grudnia 1914 do maja 1915 r. w Szczepanowicach i okolicy utrzymywał się front austriacko-rosyjski i toczyły się walki, wskutek czego został zniszczony kościół i większość zabudowań. Z tego okresu pozostało kilka cmentarzy wojennych.

Podstawowe zalety tej książki są następujące. (1) Jest to pełna, wyczerpująca i obficie udokumentowana monografia wsi Szczepanowice (i okolicy), uwzględniająca historię cywilną i kościelną (katolicką i kalwińską) od czasów najdawniejszych (w. XIV, a nawet wcześniej) aż do ostatnich lat. (2) Autor ustalił i wykazał, że parafia *Libertas Pelcze* (Pelczowska Wola, obecnie przysiółek Pińczów lub Pelczyn na Zawodziu k. Wojnicza), wymieniana w spisach świętopietrza w 1348 i 1349 r., stanowiła pierwotną część parafii Jodłówka, przemianowanej w 1916 r. na Szczepanowice. (3) Książka zawiera źródłowe opracowanie dziejów kalwinizmu w Jodłówce i Szczepanowicach od XVI do połowy XIX w. Jodłówka (od XVI do połowy XVII w.), a następnie Szczepanowice (od połowy XVII do połowy XIX w.) były wpływowym ośrodkiem kalwinizmu w całej Małopolsce. (4) Opracowano też dzieje szkolnictwa w Szczepanowicach, Dąbrówce, Błoniu i Lubince.

Od pierwszego wydania monografii upłynęło 11 lat i w Szczepanowicach wiele się zmieniło. Wystarczy wymienić choćby powstanie w latach 1995-1998 nowego, okazałego budynku szkolnego i hali sportowej (1999-2001) oraz bardzo znaczny wzrost liczby osób ze Szczepanowic, którzy albo już ukończyli studia wyższe, albo studiują obecnie. Liczba osób z wyższym wykształceniem – już ukończonym i aktualnie zdobywanym – wynosi ok. 80. Tymczasem ukazało się drugie wydanie książki *Szczepanowice nad Dunajcem*. Jest to druk wykonany w zdecydowanej większości z przygotowanych w 1993 r. folii montażowych, czyli nowe wydanie książki, będące przeważnie kopią oryginału. Wydanie to jednak zostało w wielu miejscach uzupełnione i poprawione. Zmieniona i zaktualizowana została także okładka, na której widnieje panorama Szczepanowic oraz zweryfikowany i poprawiony herb Szczepanowic.

Najważniejsze uzupełnienia i poprawki odnoszące się do pierwszego wydania książki zebrano na s. 557-576. Na s. 577-578 zamieszczono nowo powstały *Hymn Szczepanowic*. Na dodanej ośmiostronicowej wkładce kolorowej zamieszczono 9 zdjęć najnowszych.

Monografia ta z różnych względów może być bardzo pomocna tym, którzy chcieliby opracować historię innych miejscowości i parafii, szczególnie z obszaru dawnej diecezji krakowskiej, która obejmowała dużą część Polski południowej.

Ks. R. Darowski jest profesorem filozofii na Wydziale Filozoficznym Wyższej Szkoły Filozoficzno Pedagogicznej *Ignatianum* w Krakowie i autorem wielu prac z tej dziedziny; pochodzi właśnie ze Szczepanowic. Omawianą tutaj pracę

przygotowywał i pisał przez wiele lat niejako na marginesie własnych obowiązków. A pisał ją – jak podaje w *Przedmowie* – „w poczuciu obowiązku wdzięczności dla szeroko rozumianego środowiska, z którego wyszedł i któremu wiele zawdzięcza” Oby znalazł jak najwięcej naśladowców w innych miejscowościach!

Książkę można nabyć w księgarniach WAM (m.in. 31-501 Kraków, ul. Kopernika 6), w sprzedaży internetowej (handel@wydawnictwowam.pl) i w sklepie Lucyny Słupek w Szczepanowicach, nr 173.

Omówienie wydawcy

Dialog międzyreligijny. Red. Henryk Zimoń SVD. Lublin: TN KUL 2004 – 380 s. Indeks. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. (Prace Wydziału Teologicznego 136. Studia Religiologiczne 6). ISBN 83-7306-184-3.

Treść: ZIMOŃ Henryk SVD: Słowo wstępne, s. 17-82; ZIMOŃ Henryk SVD: Prefacje, s. 23-28; RUSECKI Marian: Chrystologiczne podstawy dialogu międzyreligijnego, s. 29-64; PAWŁOWICZ Zygmunt bp: Dialog międzyreligijny w Polsce, s. 65-84; SOLARZ Franciszek OFMConv: Stosunek Kościoła do religii niechrześcijańskich niechrześcijańskich świetle soborowych schematów deklaracji *Nostra aetate*, s. 85-121; PARZYCH Katarzyna: Personalistyczne podstawy dialogu Kościoła z religiami niechrześcijańskimi według Jana Pawła II, s. 123-141; URBAN Józef: Dialog międzyreligijny a działalność misyjna Kościoła, s. 143-157; ZIMOŃ Henryk SVD: Afrykańskie wartości duchowe i religijne jako podstawa dialogu międzyreligijnego, s. 159-183; MAIK Bogna: Dialog chrześcijaństwa z hinduizmem, s. 185-208; FIC Leonard: Dialog chrześcijaństwa z buddyzmem, s. 209-257; SAKOWICZ Eugeniusz: Dialog chrześcijaństwa z islamem w nauczaniu Jana Pawła II, s. 259-288; KOŚCIELNIAK Krzysztof: Eschatologia muzułmańska. Możliwość dialogu na podstawie analizy islamskiej nauki o *AL-A'RĀF* – „czyśćcu”, s. 289-310; WAŚ Adam SVD: Dialog chrześcijan z braćmi muzułmanami w Jordanii, s. 311- 338; GRODŹ Stanisław SVD: *AMADOU HAMPÂTÉ BĀ* – świadek muzułmańsko-chrześcijańskiej kontaktów w Afryce Zachodniej, s. 339-352; KACYKOWSKI Łukasz: Specyfika dialogu chrześcijan z Żydami, chrześcijan. 353-370.

Do piękna nadprzyrodzonego. Sesja naukowa na temat rozwoju sztuki sakralnej od X do XX wieku na terenie dawnych diecezji chełmskich Kościoła rzymskokatolickiego, prawosławnego, greckokatolickiego. T. 1: Referaty. Red. Krystyna Mart. Tł. z ukr. Agnieszka Pastuszek. Chełm: Muzeum Chełmskie, Chełmskie Towarzystwo Regionalne 2003 – 327 s.: il. ISBN 83-914969-6-6.

Tekst część. ros., ukr.

Treść: Wstęp, s. 5-7; RUSZKOWSKA Urszula: Geneza chrześcijaństwa na ziemi chełmskiej, s. 8-25; OSTAPIUK O., STEMPKOWSKYJ W., KUBYĆKA N., OCHRIMENKO G.: Miniaturowe wyroby sakralne XI-XII stulecia z muzeów Wołynia, s. 26-35; DYBA Jurij: Kaplica na wieży w Stołpiu i jej wołyńskie

analogie, s. 36-51; ALEKSANDROWYCZ Wołodymyr: Sztuka XIII-wiecznego Chełma. Zasadnicze problemy badawcze, s. 52-59; HEŁYTOWICZ Maria: Ikony XV-XVI wieku z Bełza (w kolekcji Muzeum Narodowego we Lwowie), s. 60-79; KUCZINKO Mychajło: Rzymskokatolickie budowle sakralne końca XV-XVIII w. we Włodzimierzu Wołyńskim, s. 80-97; PETROWYCZ Walentyna: Prawosławne i greckokatolickie cerkwie Włodzimierza Wołyńskiego XV-XVII stulecia, s. 98-109; MILAJEWA Ludmiła: *Redivivus phoenix* – oczyma Jakuba Suszy, s. 110-115; GIL Andrzej: Serkwie Sokała w XVII-XVIII w. Z dziejów architektury sakralnej diecezji chełmskich Kościoła wschodniego, s. 116-126; SZANTER Zofia: Powstanie nowożytniej formy ikonostasu w cerkwiach ruskich na południowo-wschodnich terenach Rzeczypospolitej w XVII wieku, s. 127-153; BIRIULINA Olena: Pomianniki wołyńskie o poszczególnych przedstawicielach wyższego duchowieństwa eparchii chełmskiej XVII-XVIII w., s. 154-159; JANOCHA Michał: O ikonach świątecznych w prawosławnej i unickiej diecezji chełmskiej w dawnej Rzeczypospolitej, s. 160-183; SULIKOWSKA Aleksandra: Siedemnastowieczna ikona Trójcy Świętej z cerkwi w Torkach z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie (Kilka uwag na temat ikonografii Starotestamentowej Trójcy Świętej w malarstwie cerkiewnym dawnej Rzeczypospolitej), s. 184-194; DUCH Ołeh: Wyposażenie cerkwi żeńskich monasterów unickich diecezji chełmskiej w XVIII w., s. 195-200; OSSADNIK Hubert: Jarosław Bohdan Konstantynowicz (1893-1971) i jego dzieło na tle zbiorów archiwalnych Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, s. 201-211; DELUGA Waldemar: Ukraińskie ikonostasy w dawnej Rzeczypospolitej. Dokumentacja naukowa Jarosława Bohdana Konstantynowicza, s. 212-225; KRUK Mirosław P.: Ikona *Matki Boskiej Hodegetrii w otoczeniu aniołów, Joachima i Anny* w cerkwi monasteru św. Onufrego w Jabłecznej, s. 226-237; KONDRACIUK Piotr: Malarze realizujący zamówienia dla kościołów w ordynacji zamojskiej w XVII i XVIII w., s. 238-265; KOWALCZUK Eugenia: Kolekcja sztuki sakralnej Wołyńskiego Muzeum Krajoznawczego; gromadzenie, badania, s. 266-273; SENIUK Bronisław: Prawosławne cerkwie gubernii lubelskiej i siedleckiej zrealizowane według projektów arch. Wiktora Iwanowicza Syczukowa, członka Cesarskiej Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu, s. 274-293; SAMOCKI Leszek: O niektórych aspektach wystroju wnętrza katedry unickiej w Chełmie, s. 294-301; SYGOWSKI Paweł: Hrubieszowskie ikony Matki Boskiej „Świętokrzyskiej” i św. Mikołaja na tle dziejów malarstwa ikonowego diecezji chełmskich Kościoła wschodniego, s. 302-317; MAZURYK Jurij, OSTAPIUK Ołeksandr: Problematyka lokalizacji monasteru Daniela (Szupnika) w Uhrusku według latopisu, s. 318-327.

Do piękna nadprzyrodzonego. Wystawa sztuki sakralnej XVI-XX wieku ze zbiorów Muzeum Chełmskiego i świątyń dawnych diecezji chełmskich T. 2: Katalog. Red. Krystyna Mart. Fot. Grzegorz Zabłocki. Chełm: Mu-

zeum Chełmskie, Chełmskie Towarzystwo Regionalne 2003 – 63 s., [96] s. tabl. kolor. ISBN 83-914960-1-5.

Treść: MART Krystyna: Warunki rozwoju sztuki sakralnej na ziemi chełmskiej, s. 5-51; Katalog zabytków eksponowanych na wystawie *Do piękna nadprzyrodzonego*, s. 51-63; Ikony, rzeźby, malarstwo portretowe ze zbiorów dawnego Muzeum Ziemi Chełmskiej um. W. Ambroziewicza w Chełmie w latach 30. XX wieku (bez paginacji).

DOKTÓR Jan: **Początki chasydyzmu polskiego**. Wrocław: Wydaw. Uniw. Wrocławskiego 2004 – 311, [1] s. Bibliogr., streszcz. niem., indeks. Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej. (Monografie Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej). ISBN 83-229-2457-7.

Jan Doktor (ur. 1952) jest pracownikiem naukowym Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie, redaktorem naczelnym czasopisma „Kwartalnik Historii Żydów”, wydawcą rękopisów oraz autorem wielu publikacji dotyczących filozoficznej i religijnej myśli żydowskiej. Niniejsza publikacja dotyczy fenomenu chasydyzmu polskiego, który autor określa w następujących słowach: „Termin «chasydyzm polski» nie jest tożsamy z innym określeniem, często spotykanym w literaturze, a mianowicie «chasydyzm besztiański». Chasydyzm polski jest żydowskim ruchem religijnym, który narodził się w Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVII wieku na fali nadziei mesjańskich, by po wielu podziałach i przeobrażeniach wyłonić z siebie pod koniec XVIII wieku istniejącą do dziś formację, zwaną chasydyzmem besztiańskim” (s. 9).

EKMAN Ulf: **Służba apostołska**. Przekł. [z ang.] Agnieszka Wojciechowska. Warszawa: Chrześcijański Kościół Reformacyjny 2004 – 174, [2] s. ISBN 83-919882-1-X.

Tyt. oryg.: The Apostolic Ministry.

U. Ekran jest założycielem i pastorem Kościoła *Livets Ord* w Uppsali (Szwecja). W przedstawianym zbiorze czternastu esejów stawia m.in. takie oto pytania: Jak zbudować silny Kościół, którego praca przynosi owoce? Czym różni się apostołstwo od innych darów? Jakie dary budują Kościół? Naczelnym tematem rozważań jest służba apostołska we współczesnym świecie.

Ewangelikalny protestantyzm w Polsce u progu XXI stulecia. Pod red. Tadeusza J. Zielińskiego. Warszawa: Wyższe Baptystyczne Seminarium Teologiczne; Katowice: „Credo” 2004 – 169 s. Bibliogr. (Rozprawy i Materiały Wyższego Baptystycznego Seminarium Teologicznego w Warszawie 1). ISBN 83-88497-04-9 (WBST), 83-920164-3-2 („Credo”).

Treść: ZIELIŃSKI Tadeusz J.: Wprowadzenie: Pytania o przyszłość ewangelikalizmu polskiego, s. 9-11; PASEK Zbigniew: Wspólnoty ewangelikalne we współczesnej Polsce, s. 13-49; BRZECHCZYN Krzysztof: Zmiana postawy katolickiej większości wyznaniowej wobec środowiska ewangelikalnego w Pol-

sce na przykładzie Kościoła baptystycznego. Przeszłość i perspektywy rozwojowe, s. 51-69; MODNICKA Noemi: Polskie społeczności jako „Kościoły wyboru” w „społeczności losu”, s. 71-81; GAJEWSKI Wojciech: Dynamika ewangelikalizmu polskiego. Krytyczne spojrzenie z uwzględnieniem perspektywy pentakostalnej, s. 83-95; PANTALON Mirosław A.: Jedność Kościoła w XXI wieku. Propozycje dla polskich chrześcijan chrześcijan w perspektywie pytania o przyszłość rodzimego ewangelikalizmu, s. 97-109; MARCZAK Mirosław: Przyszłość polskiego ewangelikalizmu w kontekście jego reformacyjnych korzeni i perykopy 1P 2,9, s. 111-126; ZIELIŃSKI Tadeusz J.: Hamulce i podniety rozwoju ewangelikalizmu polskiego u progu XXI stulecia. Studium w profilu teologiczno-systematycznym, s. 127-147; ZIELIŃSKI Tadeusz J.: Wybór polskiej bibliografii ewangelikalizmu, s. 150-161.

Filozofować w kontekście teologii. Problem religii prawdziwej. Red. Piotr Moskal. Lublin: Wydaw. KUL 2004 – 201 s. Katolicki Uniw. Lubelski. Wydział Filozofii. Katedra Filozofii religii (Religia i Mistyka 2). ISBN 83-7363-175-5.

Treść: MOSKAL Piotr: Wstęp, s. 7-10; MOSKAL Piotr: Pytanie o religię prawdziwą, s. 11-23; MOSKAL Piotr: Teza teistyczna, s. 25-36; ZDYBICKA Zofia J. USJK: Udział filozofii w określaniu prawdziwości religii, s. 37-49; RUSECKI Marian: Chrześcijaństwo pełnią zbawienia, s. 51-93; PACIOREK Antoni: Biblia Słowem Boga i słowem człowieka – fenomen natchnienia biblijnego, s. 95-109; KRZYSZOWSKI Zbigniew: Wierzyć Kościołowi – wierzyć w Kościół, s. 111-128; WOŹNICKI Andrzej N.: *Semina verbi* w religiach niechrześcijańskich, s. 129-148; ECKMANN Augustyn: Święty Augustyn wobec religii niechrześcijańskich, s. 149-159; PTASZEK Robert Tomasz: Sekta prawdziwą religią?, s. 161-176; KRZYŻANOWSKA Maria: Jana Pawła II koncepcja dialogu międzyreligijnego, s. 177-187; KRZYŻANOWSKA Maria: Dlaczego nie ateizm? Próba odpowiedzi w świetle nauczania Jana Pawła II, s. 189-201.

GOGOL Mikołaj: **Rozważania o Boskiej Liturgii.** Tł. [z ros.] Wacława Maria Korzyn. Kraków: Wydaw. Naukowe PAT 2004 – 112, [1] s. Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie. (Biblioteka Ekumenii i Dialogu 21). ISBN 83-89017-90-3.

Tyt. równol.: Reflections on Divine Liturgy.

„Biblioteka Ekumenii i Dialogu” wydała mało znane teksty rosyjskiego pisarza, Mikołaja Gogola: *Rozważania o Boskiej Liturgii* oraz *Testament duchowy*. Gogol na krótko przed śmiercią spalił swe niewydane dzieła. Przedstawiane teksty zostały zrekonstruowane na podstawie brudnopisów. W przedmowie czytamy, że „wśród nowożytnych komentarzy do bizantyńsko-słowiańskiej Mszy świętej *Rozmyślenia o Boskiej Liturgii* Mikołaja Gogola stanowią utwór szczególny” (s. 5).

GÓRSKI Dariusz CM: Sytuacja chrześcijaństwa na terenach Północnej Afryki od podbojów muzułmańskich do XII wieku. Kraków: „Unum” 2004 – 162, [1] s. Bibliogr., indeks. ISBN 83-89256-30-4.

Dzieje sytuacji chrześcijaństwa w Afryce Północnej od VII do XII w. posiadają słabą bazę źródłową, nie są też one przedmiotem szczególnego zainteresowania historyków chrześcijaństwa. W opracowaniach arabskich bardziej wyeksponowane są sukcesy islamu na tych terenach. Przedstawiana monografia wypełnia lukę w opracowaniach dziejów chrześcijaństwa afrykańskiego, afrykańskiego jej dodatkową zaletą jest wykorzystanie źródeł. Praca składa się z następujących rozdziałów: *Obraz chrześcijaństwa w Maghrebie przed podbojami muzułmańskimi; Geneza podbojów arabskich; Etapy podbojów muzułmańskich w Maghrebie (647-710); Sytuacja chrześcijan w Maghrebie od podbojów muzułmańskich do XII wieku; Proces islamizacji Maghrebu; Przyczyny zaniku chrześcijaństwa w Maghrebie.*

GRZYBOWSKI Stanisław: Marcin Luter. Kraków: Wydaw. WAM 2004 – 77, [2] s. Bibliogr. (Wielcy Ludzie Kościoła). ISBN 83-7318-332-9.

Biografia Marcina Lutra, autorstwa S. Grzybowskiego, ukazuje się – co znamienne – w ramach wydawanej przez Wydawnictwo WAM serii „Wielcy Ludzie Kościoła” Jest to zgodne z założeniem wydawców – aby w kolejnych monografiach ukazywać „ludzi, których warto poznać, a których poznanie sprawia, że historia Kościoła staje się dla nas coraz bardziej bliska i żywa” (s. 4 okładki). Przedstawiana monografia składa się z następujących rozdziałów: *Dojrzwowanie reformatora; Cesarz i Niemcy; Wolność człowieka i luterński porządek; Protestanci.* Praca zawiera również informację bibliograficzną. Znajdujemy w niej odwołania do najważniejszych podręczników historii Niemiec, w których jest mowa o reformatorze, jak również do polskojęzycznych monografii na temat Lutra, jakie ukazały się w ostatnich latach.

Guide for the Participants of the 5th Gniezno Convnetion. „Europe of the Spirit. Christians in the Process of European Integration”. Gniezno 12-14 March 2004. Gniezno; Gaudentinum; St. Adalbert's Forum 2004 – 71 s. ISBN 83-89270-21-8.

Jest to angielskojęzyczna wersja publikacji *Przewodnik uczestnika V Zjazdu Gnieźnieńskiego.*

HRYNIEWICZ Wacław OMI: Dlaczego głoszę nadzieję? Warszawa: „Verbinum” 2004 – 256 s. 83-7192-228-0.

Jest to kolejna publikacja W. Hryniewicza poświęcona idei uniwersalizmu eschatologicznej nadziei. Autor napisał w osobistej przedmowie: „Nigdy nie przypuszczałem, że wraz z upływem lat przyjdzie mi stać się człowiekiem jednej wielkiej idei – uniwersalizmu nadziei, nadziei na zbawienie wszystkich. (...) Obecny zbiór refleksji nosi tytuł *Dlaczego głoszę nadzieję?* Jest swego rodzaju

wyzwaniem, teologicznym *credo* katolickiego teologa, który wiele zawdzięcza duchowemu bogactwu chrześcijaństwa wschodniego, który odważa się iść do ludzi z alternatywną wizją ostatecznych losów człowieka i świata, z eschatologią powszechnej nadziei, pomimo sprzeciwów ze strony obrońców tradycyjnej nauki o wieczności piekła” (s. 9).

HRYNIEWICZ Waław OMI: **Kościół jest jeden. Ekumeniczne nadzieje nowego stulecia**. Kraków: „Znak” 2004 – 453, [3] s. Bibliogr. (Teologia Żywa). ISBN 83-240-0404-1.

W autorskim słowie wstępnym czytamy: „Książka, którą oddaję do rąk Czytelników, składa się z dwudziestu czterech tekstów o charakterze medytacyjnym. Większość z nich ukazała się w ostatnich latach w dziełach zbiorowych lub na łamach różnych czasopism. Niektóre są tekstami niepublikowanymi. Tematycznie stanowią one pewną całość. Usiłują pokazać, że chrześcijanin jest człowiekiem wiary i dialogu, człowiekiem wytrwałej nadziei” (s. 7). Wspomniane rozważania zostały ujęte w sześciu następujących częściach: I. *Być człowiekiem wiary i dialogu*; II. *Chrystus w centrum naszej wiary*; III. *W kręgu zagadnień spornych*; IV. *O bardziej wiarygodne oblicze Kościoła*; V. *Dialog z prawosławiem*; VI. *Dokąd zmierzasz, ekumenio?* Tom zawiera ponadto słowo wstępne (*Ekumenia jest szkołą nowego myślenia*), epilog (*Ekumenia jest terapią*) i aneks (*Karta Ekumeniczna*).

Jedna czy dwie Europy? Rola Kościoła katolickiego w procesie integracji europejskiej. Gliwice: „Wokół nas” 2003 – 39, [1] s.: il. kolor. ISBN 83-88199-77-3.

Treść: GÓRA Michał, BUDNIK Rafał: Wstęp, s. 5; BARTOSZEWSKI Władysław: Wczoraj, dziś i jutro Europy, s. 7-13; KOHL Helmut: Wczoraj, dziś i jutro Europy, s. 14-20; SCOLA Angelo kard.: Europa jako projekt międzykulturowy, s. 21-24; SANTER Jacques: Parlament Europejski przed i po rozszerzeniu, s. 25-29; SUCHOCKA Hanna: Stolica Apostolska jako promotor wartości w polityce europejskiej, s. 30-33; LIPOWICZ Irena: Fundamenty stabilności przyszłej Europy, s. 34-40.

KANTYKA Przemysław: **Autorytet w Kościele. Dialog katolicko-anglikański na forum światowym**. Lublin: Wydaw. KUL 2004 – 198, [1] s. Bibliogr., streszcz. ang., fr., niem., wł. (Jeden Pan, Jedna Wiara. Studia i Rozprawy Instytutu Ekumenicznego KUL 15). ISBN 83-7363-158-5.

Autorytet w Kościele należy do tematów najczęściej podejmowanych w dialogach międzykościelnych, w których uczestniczy Kościół katolicki. Praca P. Kantyki (ur. 1968), adiunkta w katedrze Teologii Protestanckiej w Instytucie Ekumenicznym KUL, zawiera następujące zagadnienia: autorytet źródeł nauczania; autorytet form zarządzania; problem prymatu biskupa Rzymu; próba ekumenicznej oceny katolicko-anglikańskiej nauki o autorytecie w Kościele.

KIJAS Zdzisław Józef OFMConv: **Odpowiedzi na 101 pytań o ekumenizm**. Kraków: Wydaw. WAM 2004 – 366 s. Indeksy. (Odpowiedzi na 101 pytań o...). ISBN 83-7318-134-2.

W styczniu na początku każdego roku wspólnie z braćmi odłączonymi obchodzimy Tydzień Modlitw o Zjednoczenie Chrześcijaństwa. Ta ekumeniczna inicjatywa wskazuje na złożoność problemu, który przy zrozumieniu naszej słabości polecamy samemu Bogu. Czym zatem jest ekumenizm, czego dotyczy, jakie są jego perspektywy, osiągnięcia i braki? Takich i tym podobnych pytań rodzi się bardzo wiele. Ojciec Z.J. Kijas zebrał ich 101, co jest już zwyczajową liczbą w serii publikowanej przez Wydawnictwo WAM o wspólnym tytule *Odpowiedzi na 101 pytań*, w którym zmienia się tylko wyszczególnienie dziedziny, której te pytania dotyczą, a odpowiedzi udzielają wybitni specjaliści tychże dziedzin wiedzy.

Podziały, jakie zaistniały w dziejach chrześcijaństwa, spowodowały konieczność zaistnienia ekumenizmu. Wysiłki ekumeniczne dążą bowiem do przywrócenia jedności. W tym kontekście pada drugie z kolei pytanie: Skąd wzięła się nazwa „ekumenizm”? Następuje tu dłuższy wywód historyczny i, jak to bywa w omawianej książce, w wypadku szczególnie ważnych problemów na końcu zostaje jeszcze podana bibliografia. Tak rozpoczyna się ciąg dalszych pytań i odpowiedzi, które zostały podzielone na kilka grup: *Początki i rozwój ekumenizmu; Sakramenty w życiu kościoła i w dialogu ekumenicznym; Kościoły, które biorą udział w dialogu ekumenicznym; Instytucje o charakterze ekumenicznym; Aktualny stan dialogu; Kwestie teologiczne w dialogu ekumenicznym; Otwarte kwestie ekumeniczne; Przyszłość ekumenizmu*.

Całość została uzupełniona indeksami: osobowym i rzeczowym oraz adresami stron internetowych prezentujących Kościoły i wspólnoty chrześcijańskie oraz instytucje ekumeniczne.

Prezentowana pozycja z założenia nie jest profesjonalnym podręcznikiem ekumenizmu, może go jednak w wielu wypadkach zastąpić, a przede wszystkim dla szerokiego kręgu odbiorców ma z pewnością formę bardziej dostępną od podręcznika. Zawiera jednak bardzo zwarty zrab wiedzy o ekumenizmie i podaje go z widoczną erudycją profesora Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie i dyrektora Międzywydziałowego Instytutu Ekumenii i Dialogu na tejże uczelni, jakim jest autor tego opracowania.

Tydzień Modlitw jest inicjatywą, która już na stałe weszła do kalendarza wielu Kościołów i wspólnot chrześcijańskich, które modlą się o zjednoczenie. Tydzień trwa siedem dni, ale problem nie może ograniczyć się w czasie, dlatego w każdym czasie odpowiednia jest lektura prezentowanej książki, której celem jest nie tylko poszerzenie wiedzy, ale przyczynienie się również do postępu ekumenicznej jedności. Do tego także prowadzi znajomość problematyki, jaką można osiągnąć przez lekturę tej książki.

Ks. Tomasz Jelonek (Kraków)

* * *

Prezentowane opracowanie składa się z ośmiu części. Pierwsza przedstawia początki i rozwój ekumenizmu. Autor zamieszcza tu rys historyczny oraz wyjaśnia istotę ruchu ekumenicznego. Podkreśla chrystologiczny aspekt intencji jednoczących podzielone chrześcijaństwo. Mówi też o rodzajach ekumenizmu. W drugiej części podjęto zagadnienie sakramentów świętych. Omówiono tu różnice i podobieństwa w ich interpretacji przez poszczególne tradycje chrześcijańskie oraz porządek dyscyplinarny w korzystaniu z posługi sakramentalnej. Część trzecia prezentuje Kościoły biorące udział w dialogu ekumenicznym. Autor dokonuje przeglądu większych wspólnot chrześcijańskich, wskazując na historię, doktrynę, główne dokumenty kościelne, strukturę. W części czwartej zawarte są informacje na temat instytucji o charakterze ekumenicznym. Część piąta ukazuje aktualny stan dialogu ekumenicznego oraz jego owoce. Autor opisuje problematykę poruszaną w oficjalnym dialogu ekumenicznym oraz w dokumentach powstałych w wyniku rozmów. W odniesieniu do dialogu ekumenicznego w Polsce dokonuje prezentacji zespołów specjalistów, biorących udział w oficjalnym dialogu teologicznym. W części szóstej zostały ukazane główne zagadnienia dialogu teologicznego na tle różnic doktrynalnych i dyscyplinarnych charakterystycznych dla każdej tradycji chrześcijańskiej. W części siódmej autor kreśli otwarte kwestie ekumeniczne. Ukazuje miejsca sporne i trudności w dialogu. W ósmej części jest mowa o przyszłości ekumenizmu. Autor akcentuje konieczność dialogu ekumenicznego. Przypomina cel dialogu, którym jest zjednoczenie w wierze chrześcijańskiej, z jednoczesnym zachowaniem tożsamości wyznaniowej. Postęp w ruchu ekumenicznym wiąże z dochowaniem wierności misyjnemu posłaniu Kościoła.

Omawiana książka ma formę pytań i odpowiedzi. Dzięki temu autor nawiązuje dialog z czytelnikiem. Ułatwia to percepcję nowych treści, szczególnie osobom początkującym w studium zagadnień ekumenicznych. Pytania są umieszczone także w spisie treści, co umożliwia szybkie dotarcie do nurtującego problemu. Odpowiedź na każde pytanie jest całościowa. Można więc korzystać z wybranego fragmentu książki niezależnie, bez poczucia niedosytu informacyjnego. Całość jest uporządkowana merytorycznie, co sprawia, że jest rodzajem przewodnika po ekumenizmie. Do książki są dołączone indeksy: osobowy i rzeczowy oraz adresy stron internetowych, prezentujących Kościoły i wspólnoty chrześcijańskie oraz instytucje ekumeniczne.

Książka *Odpowiedzi na 101 pytań o ekumenizm* stanowi wartościową pozycję wśród materiałów edukacyjnych z eklezjologii, a szczególnie teologii porównawczej. W formie przystępnej podaje zasady ekumenizmu. Uwzględnia naukę Kościoła Katolickiego. Zachowuje obiektywizm w stosunku do kwestii trudnych i bolesnych. Jest cenna zwłaszcza dlatego, że odzwierciedla doświadczenie ekumeniczne zdobyte w praktyce dialogu teologicznego, w którym Autor uczestniczy osobiście.

Katarzyna Parzych (Kraków)

KIJAS J. Zdzisław OFMConv: **Ty co ogarniasz Nieogarnionego. Maryja w zamiarach Boga i w życiu ludzi.** Kraków: „eSPe” 2004 – 242, [1] s. ISBN 83-89645-60-2.

Prezentowany tom zawiera teksty mariologiczne Z.J. Kijasa. Składa się on z następujących rozdziałów: *Maryja w łasce Trójjedynego Boga. Inspiracje dla dialogu ekumenicznego; Maryja na obraz i podobieństwo Boże. Na marginesie teologii Pawła Florenskiego; Tota Tua. Maryja należąca do Chrystusa; Syn prowadzi do Matki. Przez Jezusa do Maryi w chrystologii; Maryja Płacząca. Matka Ludu Bożego. Teologia objawień maryjnych; Kim jesteś, Niepokalana? Wokół dogmatu o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny; Theotokos. Kult Matki Bożej w Kościele prawosławnym; Prawosławny a katolicki obraz Maryi. Ekumeniczne myślenie o rozbieżnościach w mariologii; Angażowanie się Maryi w politykę.* We wstępie autor pisze: „Zasadniczą linię refleksji tworzy w tej pracy postać Maryi, widziana z perspektywy człowieka. Zamieszczone tu szkice dotyczą zatem mariologii antropocentrycznej, różniącej się od mariologii chrystocentrycznej, pneumatocentrycznej czy eklezjocentrycznej, w których postać Maryi rozważana jest w kontekście osoby Jezusa Chrystusa, Ducha Świętego i Kościoła” (s. 7).

Księga świadków. Martyrologium ekumeniczne. Wprowadzenie Enzo Bianchi. Nota red. Riccardo Larini. Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2004 – 564, [1] s. Bibliogr., indeks. ISBN 83-7168-620-X.

Tyt. oryg.: *Il libro del testimoni. Martirologio ecumenico.*

We wprowadzeniu do niniejszego martyrologium, napisanym przez E. Bianchiego, przeora Bose, czytamy: „Nasze martyrologium jest jakby szkicem stworzonym po to, by zainspirować i sprowokować Kościoły – których jesteśmy i pragniemy pozostać pokornymi sługami i niczym więcej – aby doprowadziły do końca rozpoczęte dzieło i stworzyły ten «teologicznie» i «egzystencjalnie» żywotny przyczynek do odnowy koncepcji ekumenizmu, jakim będzie martyrologium ekumeniczne, o którym wszyscy mówią, ale które w rzeczywistości jest tak trudne do zrealizowania” (s. 14).

KUCZYŃSKA Marzanna: **Ruska homiletyka XVII wieku w Rzeczypospolitej. Ewolucja gatunku – specyfika funkcjonalna.** (Cyryl Stawrowiecki: *Ewangelia pouczająca. Rachmanów 1619; Joannicjusz Galatowski: Klucz rozumienia. Kijów 1659*). Szczecin: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 2004 – 324, [1] s. Bibliogr., streszcz. ang. Uniwersytet Szczeciński. (Rozprawy i Studia [571] 497; 0860-2751). ISBN 83-7241-361-4.

Przedmiotem zainteresowania i analiz autorki był dorobek kaznodziejski dwóch czołowych kaznodziejów prawosławnych omawianego okresu: Cyryla Trankwiliona Starowieckiego (?-1646) oraz Joannicjusza Galatowskiego (?-1688). Autorka ukazała sylwetki obu duszpasterzy, ich wizję odrodzonej Cerkwi, a także prowadzone przez nich polemiki wyznaniowe. Czytamy: „Stawro-

wiecki ma na celu ułożenie przejrzystej doktryny Cerkwi prawosławnej, przy czym dla uwypuklenia odmienności systemów wykorzystuje dogmatyczny kontekst protestancki. Galatowski przekazuje podstawy teologii fundamentalnej w zakresie różnic religijnych, natomiast akcent kładzie na umocnienie prawosławia wobec naporu obcego żywiołu wyznaniowego, a także wypracowanie metod zarówno obrony, jak i walki z potężnym przeciwnikiem w świetle kryzysu politycznego zuniowanego państwa oraz dynamizowania się procesów narodotwórczych w jego granicach” (s. 18).

LUSTIGER Jean-Marie kard.: **Obietnica**. [Tłum. z franc. Piotr Rak]. Kraków: eSPe 2004 – 2004: tabele. ISBN 83-89167-34-4.

Tyt. oryginału: *La Promesse*.

Książka arcybiskupa Paryża składa się z dwóch części. Pierwsza nosi tytuł *Tysiąc dziewięćset siedemdziesiąt dziewięć*. Teksty zawarte w tej części stanowią zapis rekolekcji, wygłoszonych przez J.M. Lustigera w 1979 r. Autor ukazał w nich Kościół jako dopełnienie Izraela. Druga część, *Dwa tysiące dwa*, zawiera teksty najnowsze. Głównym tematem wszystkich rozważań jest tajemnica Izraela i Kościoła. Autor zwraca się do czytelników żydowskich i katolickich ze słowami: „Oby jedni i drudzy obdarzyli mnie kredytem zaufania i czytali me słowa z życzliwością, gdyż wypowiadałem je w dobrej wierze, w poczuciu służby Słowu Bożemu, przekazanemu ludziom dla szczęścia i zbawienia wszystkich” (s. 10).

MARUSZCZAK Wasyli: **Hierarcha-chirurg. Życie arcybiskupa Łukasza (Wojno-Jasienieckiego)**. Hajnówka: Wydaw. Bratczak 2004 – 111 s.: il., streszcz. ros. ISBN 83-88325-31-0.

Walenty Feliksowicz Wojno-Jasieniecki (1887-1961) był z wykształcenia lekarzem i zawód ten praktykował także jako biskup. Był biskupem (nosił wówczas imię Łukasz) prawosławnych diecezji: krasnojarskiej, tambowskiej i krymskiej. Trzykrotnie był aresztowany i zsyłany. W 1996 odbyła się gloryfikacja (*prośławlenie*) arcybiskupa Łukasza. Został on zaliczony w poczet świętych. Sarkofag z relikwiami świętego Łukasza znajduje się w soborze katedralnym Świętej Trójcy w Symferpolu.

MAZUREK Sławomir: **Filantrop czyli nieprzyjaciel i inne szkice o rosyjskim renesansie religijno-filozoficznym**. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN 2004 – 183, [1] s. bibliogr. ISBN 83-7388-046-1.

Tom zawiera publikowane już teksty S. Mazurka dotyczące postaci, problemów i zjawisk należących do tzw. rosyjskiego renesansu religijno-filozoficznego, przypadającego na początek XX w. Oto wykaz zebranych w przedstawianej pracy artykułów: *Kuzańczyk i Bruno w oczach rosyjskich myślicieli religijnych* (s. 11-23); *Filantrop, czyli Nieprzyjaciel* (s. 24-40); *Odmienność idei nihilizmu w Rosji* (s. 41-61); *Liberał naszych czasów (Szkic o Giorgiju Fiedotowie)* (s. 62-

74); *Wydajność i wolność (Kryzys kultury industrialnej w diagnozie Borysa Wy-szestawcewa)* (s. 75-94); *Paradoksy modernizacji według Mikołaja Trubeckiego* (s. 95-104); *Iwan Iljin i paradoksy przemocy* (s. 105-126); *Dialektyka rozpacz* (*Krytyka etyki w filozofii Lwa Szestowa*) (s. 127-143); *Osoba i nicność (Stawrogin – interpretacja rosyjska)* (s. 144-164); *Metafizyka miłości Lwa Karsawina* (s. 165-182).

MELNYK Marek, PILIPOWICZ Włodzimierz: **Kazania i komentarze sakramentalno-liturgiczne z Trebnika św. Piotra Mohyły**. Olsztyn: „Manuskrypt” 2003 – 188, [1] s. Bibliogr., indeks. ISBN 83-917163-0-9.

Tom zawiera obszerny artykuł na temat życia, działalności i twórczości teologicznej św. Piotra Mohyły (1569-1647) oraz wybór piętnastu kazań, związanych z sakramentami.

Misterium Eucharystii. Teologia – liturgia – ekumenizm. Encyklika Jana Pawła II *Ecclesia de Eucharistia*. Pod red. Władysława Nowaka. Olsztyn: Wydaw. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 2004 – 284 s. ISBN 83-7299-338-6.

Treść: NOWAK Władysław: Wprowadzenie, s. 7-12; BIELECKI Krzysztof: Tajemnica Eucharystii w świetle tekstów Nowego Testamentu, s. 13-27; KOPEĆ Jerzy Józef CP: Eucharystia w starożytności chrześcijańskiej, s. 28-44; GÓRNY Jan Jerzy: Apostolski wymiar Eucharystii w myśli teologów Afryki Prokonsularnej II i III wieku, s. 45-51; SOBECZKO Helmut Jan: Eucharystia sakramentem permanentnej inicjacji chrześcijańskiej, s. 52-70; NADOLSKI Bogusław TChr: Eucharystyczny Jezus – obecny w Kościele, s. 71-87; WEJMAN Henryk: Duchowość eucharystyczna jako doświadczenie chrześcijanina w budowaniu Kościoła, s. 88-100; NOWAK Władysław: Eucharystia *szczytem i źródłem* posługi prezbitera a umiejętność jej przewodniczenia, s. 101-121; OZOROWSKI Edward bp: Piękno celebracji eucharystycznej, s. 122-131; ROPIAK Sławomir: Śpiew liturgiczny wyrazem piękna celebracji eucharystycznej i dopełnieniem doksolonii, s. 132-140; HAJDUK Ryszard CSsR: Liturgia Słowa jako anamneza wydarzeń zbawczych celebrowanych w Eucharystii, s. 141-152; WISZOWATY Edward Marian: Eschatyczny wymiar Eucharystii a przepowiadanie, s. 153-160; FALK Mariusz: Kult Eucharystii poza Mszą św. w świetle encykliki Jana Pawła II *Ecclesia de Eucharistia*, s. 161-177; KALINOWSKI Wojciech: Adoracja Eucharystii szkołą kontemplacji oblicza Chrystusa, s. 178-195; NAPIÓRKOWSKI Stanisław Celestyn OFMConv: Maryja a Eucharystia według encykliki *Ecclesia de Eucharistia*, s. 196-213; KARSKI Karol Hubert: Recepcja encykliki o Eucharystii w Kościele protestanckim, s. 214-222; HANC Wojciech: Eucharystia a interkomunia w dialogu ekumenicznym, s. 223-248; JODKO Rajmund: Przesłanie Jana Pawła II o Eucharystii dla Kościoła w Polsce, s. 249-264; TUNKIEWICZ Michał: Wychowanie eucharystyczne w rodzinie, s. 265-273; KULBACKI Piotr: Eucharystia a ewangelizacja, s. 274-282.

MOSKAL Krzysztof: „**Aby lud był jeden...**”. **Eklezjologia Jana Husa w traktacie *De ecclesia***. Lublin: Tow. Nauk. KUL 2003 – 310, [2] s. Bibliogr., streszcz. niem. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. (Prace Wydziału Teologicznego 135). ISBN 83-7306-164-9.

Praca K. Moskala jest próbą rekonstrukcji obrazu Kościoła, zawartego w traktacie *De ecclesia* Jana Husa. Z tego traktatu pochodzi większość tez potępionych przez Sobór w Konstancji. Rozprawa składa się z następujących rozdziałów: *Historyczne i doktrynalne uwarunkowania eklezjologii Jana Husa; Społeczność przeznaczonych i mistyczne Ciało Chrystusa. Podstawowe kategorie eklezjologiczne w traktacie; Interpretacja tekstu Mt 16,16-19 w „De ecclesia”; Polemiki z „Radą” doktorów teologii na temat papieżstwa i kardynałów; Implikacje eklezjologii Jana Husa w perspektywie ekumenicznej.*

NAPIÓRKOWSKI Andrzej A. OSPPE: **Dietrich Bonhoeffer i jego wizje Kościoła**. Kraków: Wydaw. Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej 2004 – 203 s. ISBN 83-89017-72-5.

Na 4 s. okł. błędny ISBN.

Zebrane w tomie artykuły A.A. Napiórkowskiego OSPPE poświęcone teologii D. Bonhoeffera były już wcześniej publikowane. Tom zawiera następujące teksty: *W kierunku osoby i myśli D. Bonhoeffera* (s. 13-38); *Radykalizm wspólnotowego naśladowania Chrystusa (Bekennende Kirche) jako model Kościoła* (s. 39-57); *Chrystus w swoim Kościele. Elementy Bonhoefferowskiej chrystologii* (s. 59-74); *Dialektyka Kościoła i świata. W stronę indywidualno-egzystencjalnej myśli Bonhoeffera* (s. 75-98); *Chrześcijaństwo bezreligijne – trzecia wizja eklezjologiczna D. Bonhoeffera* (s. 99-115). A aneksie zamieszczono następujące teksty D. Bonhoeffera: *Wspólnota* (s. 119-142); *Kościół Jezusa Chrystusa a pójście Jego śladami* (s. 143-183); *Z powrotem na krzyż* (s. 185-200).

NOWAKOWSKI Przemysław CM: **Problematyka liturgiczna w międzywyznaniowej polemice po Unii Brzeskiej (1596-1720)**. Kraków: Wydaw. Naukowe PAT 2004 – 304 s. Bibliogr., streszcz. ang., ros. Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie. (Biblioteka Ekumenii i Dialogu 23). 83-89017-81-4.

Tyt. równol.: *Liturgical Issues in interconfessional polemic after the Union of Brest (1596-1720)*.

W dyskusjach religijnych w siedemnastowiecznej Rzeczypospolitej, po zawarciu Unii Brzeskiej, wiele miejsca zajmuje problematyka liturgiczna. Problem liturgii w siedemnastowiecznej polemice nie doczekał się jeszcze całościowego opracowania, studium P. Nowakowskiego jest więc pod tym względem pierwszą całościową monografią. Auto omawia następujące zagadnienia: zawarcie Unii Brzeskiej i zachowanie obrządku wschodniego przez unitów; etapy polemiki międzywyznaniowej; wystąpienie K. Sakowicza i odpowiedź prawosławnych; odpowiedź unitów; kwestie liturgiczne w dyskusjach między unitami; liturgia obrządku wschodniego po Unii Brzeskiej.

OBERMAN Heiko A.: **Marcin Luter. Człowiek między Bogiem a diabłem.** Przekł. [z niem.] Elżbieta Adamiak. Wyd. 2. Gdańsk: Wydawnictwo Marabut 2004 – 272 s.: tabl., indeks. ISBN 83-89650-15-0.

Tyt. oryginału: Luter. Mensch zwischen Gott und Teufel.

Heiko Augustinus Oberman (1930-2000) jest wybitnym znawcą problematyki reformacji. „Książka Obermana na mapie prac o Marcynie Lutrze należy do wyjątkowych. Dzieje się tak nie tylko dlatego, że autorowi udało się w niezwykle głęboki i przystępny sposób przedstawić niekiedy bardzo trudne zagadnienia, dzieje się tak nade wszystko dlatego, że prezentując życie i myśl ojca Reformacji, uniknął on – jakże częstego w pracach o Lutrze – wyznaniowego zasklepienia i jednostronnych, mających ideologiczne źródło sądów” (s. 4 okładki).

Oświeceni światłem jednej Ewangelii. Święci rosyjskiej Cerkwi prawosławnej i święci franciszkańscy. Praca zbiorowa, przekład z wł. Andrzej Kaznowski. Red. i Słowo wstępne do wydania polskiego: Salezy Bogdan Brzuszek OFM i Zenon Marian Styś OFM. Warszawa-Rzym: Franciszkańskie Centrum dla Europy Wschodniej i Azji Północnej, i Zakon Braci Mniejszych: Służba na Rzecz Dialogu 2004 – 200, [3] s. (Jeden jest Pan, 5). ISSN 1642-5545; ISBN 83-905319-6-8.

Tyt. oryg.: Molteplici esperienze del'Unico Vangelo. Testimonianze della spiritualità russa ortodossa e della spiritualità francescana; Tecele Vetralli OFM, Il santo e l'esperienza di Dio; Francesco e cultura russa.

Redaktor wydania włosko-rosyjskiego zasadniczej części tej książki, zawierającej zyciorysy świętych rosyjskiego prawosławia: Sergiusza z Radoneża (Ilija Basin), Serafina z Sarowa (Władimir Zielinskij) i wielkiej księżnej Elżbiety, męczennicy rewolucji bolszewickiej (Ilija Basin), świętego Wschodu i Zachodu: Mikołaja z Miry (I. Basin, W. Zielinskij, Salvatore Manna OP), oraz świętych franciszkańskich: Franciszka (Gian Maria Polidoro OFM), Klary, Antoniego z Padwy (Cornelio Del Zotto OFM) i Elżbiety Węgierskiej, w *Prezentacji* napisał: „Książka, którą przedstawiamy Czytelnikom, nie jest owocem zwykłej inicjatywy wydawniczej. Nie jest też odpowiedzią na jakieś konkretne zapotrzebowanie kulturalne. Jest to świadectwo przeżywanej komunii, zapoczątkowanej między Patriarchatem Moskiewskim a Zakonem Braci Mniejszych. W duchu św. Franciszka możliwe są tylko relacje o charakterze braterskim, nic więc dziwnego, że Kościół rosyjski uznano od razu z Kościół siostrzany. Tak narodziła się więź braterska między synami św. Franciszka a synami św. Sergiusza. Ta więź doprowadziła do odkrycia wielu elementów pokrewieństwa między duchowością prawosławną a franciszkańską” (...) Z tego stwierdzenia zrodziła się nazwa serii wydawniczej, którą otwiera niniejsza publikacja: „*Hen Pneuma*”. Bo tu jest źródło jedności” (s. 5).

Edycja zaś polska, ukazująca się jako piąty tom serii: „Jeden jest Pan”, wydawanej przez Franciszkańskie Centrum dla Europy Wschodniej i Azji Północnej w Warszawie, powiększona zostało o trzy teksty: Tecele Vetralli OFM, *Dialog*

świętych (rozdz. książki tegoż autora *Il Santo e esperienza di Dio* (Paoline 2000); Halina Podgórn, *Ekumeniczna rola świętych według Waltera Nigga*; oraz Marina Michaiłowa, *Św. Franciszek z Asyżu i św. Serafin z Sarowa* (referat publikowany w: *San Francesco e la cultura russa* (I.S.E., Venezia 2001).

Publikacja ma charakter wybitnie ekumeniczny, gdyż jest odpowiedzią na zachęty Jana Pawła II, wzywające do ekumenizmu duchowego, o czym świadczą choćby jego słowa z encykliki *Ut unum sint*: „Niepełna jeszcze komuniam naszych Wspólnot jest już w rzeczywistości, choć w sposób niewidzialny – włączona na trwałe w pełną komunie świętych, to znaczy tych, którzy zakończywszy życie wierne w łasce, znajdują się dziś w komunii Chrystusa uwielbionego” (84). Idąc za tym wezwaniem, autorzy i wydawcy polskiego przekładu książki, starają się odpowiedzieć na wciąż aktualne pytanie: „Jakżeż możemy nadal trwać w podziałach, skoro nasi święci żyją i opiewają jednym głosem w niebie dar Bożego życia, którym Bóg wszystkich obdzielił?” (T. Vetralli).

Eugeniusz Zarzycki OFM (Kraków)

Portrety świętych Ameryki. Zebrał George A. Gray. Przeł. [z ang.] Anna Androsiuk. Warszawa: Warszawska Metropolia Prawosławna 2003 – 103 s.: il. ISBN 83-917374-2-X.

Tyt. oryg.: *Portraits of American Saints*.

„Książka ta jest zapisem wydarzeń z życia luminarzy, którzy na ziemi amerykańskiej świadczą o Prawosławiu” (s. 5). Tom zawiera następujące teksty: Święty Herman. Starzec i Cudotwórca z Alaski (1758-1837), s. 9-15; Święty Juwenaliusz. Pierwszy Męczennik Ameryki (1761-1796), s. 17-23; Święty Piotr Aleut. Męczennik z San Francisco († 1815), s. 25-28; Święty Innocenty. Oświeciciel Aleutów i Apostoł Ameryki (1797-1879), s. 30-36; Święty Jakub Nicwietow. Oświeciciel Ludów Alaski (1802-1864), s. 38-40; Święty Tichon. Oświeciciel Ameryki Północnej i Wyznawca Moskiewski (1865-1925), s. 42-48; Święty Aleksy Toth. Wyznawca i Obrońca Prawosławia w Ameryce (1854-1909), s. 50-52; Święty Rafael Hawaweeny. Biskup Brooklynu (1860-1915), s. 54-61; Święty Aleksander Chotowicki. Cierpiętnik i Nowy Męczennik (1872-1937?), s. 63-69; Święty Jan Koczutow. Kapłan Męczennik z Chicago (1871-1917), s. 71-72; Święty Mikołaj Welimirowicz z South Canaan i Biskup Žiča (1880-1956), s. 74-76; Święty Jan Maksymowicz. Cudotwórca z Szanghaju i San Francisco (1896-1966), s. 78-82; Metropolita Leoncjusz (Turkiewicz). „Arcypasterz” (1876-1965), s. 83-88; Archimandryta Sebastian Dabowicz. „Misjonarz” (1863-1940), s. 89-95; Matuszka Olga Michael. „Dzieło rąk Bożych” (1918-1979), s. 97-100.

Program nauczania kościelnego – religii ewangelickiej w szkole podstawowej. Nr RSP – 1/99. Bielsko-Biała: „Augustana” 2004 – 185 s.: tab. ISBN 83-88941-57-7.

Program nauczania religii w szkole podstawowej został zatwierdzony przez Synod Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego RP i przedstawiony do wiadomości MENiS. Składa się on z następujących części: *Założenia i cele programu nauczania religii ewangelickiej*; *Podstawa programowa nauczania religii*; *Szczegółowy program nauczania religii*; *Związek treści programu z podstawą programową*; *Opis założonych osiągnięć uczniów*; *Propozycje podstawowych ogólnych kryteriów oceniania*; *Ścieżki edukacyjne realizowane w klasach IV-VI*.

Przewodnik uczestnika V Zjazdu Gnieźnieńskiego. „Europa Ducha. Chrześcijaństwo w procesie integracji europejskiej”. Gniezno 12-14 marca 2004. Gniezno: Gaudentinum; Forum Świętego Wojciecha 2004 – 65 s. ISBN83-89270-20-X.

Publikacja zawiera program V Zjazdu Gnieźnieńskiego i biogramy uczestników. Ponadto znajduje się w niej charakterystyka Kościołów skupionych w Polskiej Radzie Ekumenicznej, takich jak: Kościół Ewangelicko-Reformowany w Rzeczypospolitej Polskiej (oprac. R. Lipiński); Kościół Ewangelicko-Augsburski (Luterański) w Rzeczypospolitej Polskiej (oprac. J. Gors); Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny (oprac. D. Sawicki); Kościół Baptystyczny (oprac. T. Zieliński); Kościół Ewangelicko-Methodystyczny (oprac. J.J. Ostryk); Kościół Polskokatolicki w Rzeczypospolitej Polskiej (oprac. H. Dąbrowski); Kościół Starokatolicki Mariawitów (oprac. G. Drożdż). Dwa krótkie szkice poświęcone są historii zjazdów gnieźnieńskich oraz postaci św. Wojciecha.

RATZINGER Joseph kard.: Wiara – prawda – tolerancja. Chrześcijaństwo a religie świata. Tlum. z niem. Ryszard Zajączkowski. Kielce: Wydawnictwo Jedność; Herder 2004 – 216 s.: indeksy. ISBN 83-7224-828-1.

Tyt. oryginału: Glaube – Wahrheit – Toleranz. Das Christentum und die Weltreligionen.

W prezentowanej monografii *Wiara – prawda – tolerancja* (oryginał niemiecki ukazał się w 2003 r.) kard. J. Ratzinger (ur. 1927) podejmuje pytanie, czy w świetle prowadzonego dialogu religijnego (który uważa za wręcz pierwszoplanowe wydarzenie w jednoczącym się świecie) jest jeszcze do przyjęcia absolutne roszczenie, wyrażone w słowach: „I nie ma w żadnym innym zbawienia, gdyż nie dano ludziom pod niebem żadnego innego imienia, przez które moglibyśmy być zbawieni” (Dz 4,12). Tom składa się z dwóch części: (I) *Wiara chrześcijańska w spotkaniu z kulturami i religiami* (tu następujące rozdziały: *Jedność i różność religii. Miejsce wiary chrześcijańskiej w historii religii*, s. 14-45; *Wiara, religia i kultura*, s. 46-65; *Rozważania na temat wiary, religii i kultury*, s. 66-89); (II) *Prawda i religie* (część składa się z rozdziałów: *Nowe problemy powstałe w latach dziewięćdziesiątych. O współczesnej sytuacji wiary i teologii*, s. 93-110; *Prawda chrześcijaństwa?*, s. 111-167; *Prawda – tolerancja – wolność*, s. 168-205).

RATZINGER Joseph [kard.]: **Wielość religii i jedno Przymierze**. Przeł. [z niem.] Eliza Pieciul. Poznań: W Drodze 2004 – 126, [2] s. ISBN83-7033-535-X.

Tyt. oryginału: *Die Vielfalt der Religionen und der eine Bund*.

Podobnie jako omówiona wyżej (poz.), również i niniejsza publikacja kard. J. Ratzingera (ur. 1927) dotyczy dialogu międzyreligijnego i teologii religii. Autor pisze we wstępnym słowie: „Historyczne przemiany roku 1989 doprowadziły również do zmiany tematyki w teologii. (...) Dążenie do pokoju, sprawiedliwości i ochrony świata stworzonego pozostawało wprawdzie podstawowym tematem teologii wyzwolenia, lecz teraz było ujmowane z mniejszym rozmachem i ukazywane w innym kontekście. Kontekst ten stanowi przede wszystkim rozmowa z religiami świata, która z powodu sięgających coraz dalej kontaktów oraz wzajemnego przenikania się kultur stała się koniecznością wewnętrzną. O zagrożeniach i nadziejach tego dialogu mowa jest w ostatniej części tej niewielkiej książki” (s. 5). Prezentowana publikacja składa się z czterech następujących części: (I) *Izrael, Kościół i świat. Ich wzajemna relacja oraz misja w ujęciu «Katechizmu Kościoła Katolickiego» z 1992 roku* (s. 9-37); (II) *Nowe Przymierze. O teologii przymierza w Nowym Testamencie* (s. 39-73); (III) *Nowa manna. Homilia na 19. niedzielę w roku kościelnym B (1997)* (s. 39-86); (IV) *Dialog religijny a stosunki żydowsko-chrześcijańskie* (s. 87-117).

Inne tłumaczenie tekstu J. Ratzingera *Die Vielfalt der Religionen und der eine Bund* ukazało się w 1999 r. pt. *Granice dialogu* (tł. M. Mijalska).

Rola placówek naukowych w dialogu ekumenicznym. Sesja jubileuszowa z okazji 10-lecia Międzywydziałowego Instytutu Ekumenii i Dialogu Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (Kraków, 17 grudnia 2003 r.). Kraków: Wydaw. Nauk. PAT 2004 – 145 s. (Biblioteka Ekumenii i Dialogu 25). ISBN 83-89017098-9.

Tyt. równol.: *Role of Scholarly Centers in Ecumenical Dialogue. Jubilee Session on the 10th Anniversary of the Interfaculty Institute of Ecumenism and Dialogue at the Pontifical Academy of Theology in Kraków (Kraków, December 17th, 2003)*.

Treść: KIJAS Zdzisław OFMConv: Wstęp, s. 7-8; REDER Violetta: „Rola placówek naukowych w dialogu ekumenicznym” – sesja w PAT, s. 9-14; CZAJKOWSKI Michał: Święta sprawa jedności, s. 15-19; HANC Wojciech: Zadania naukowych placówek ekumenicznych, s. 21-35; RABIEJ Stanisław: Powstanie i zadania Instytutu Ekumenizmu i Badań nad Integracją w Opolu, s. 37-47; GAŚSIOROWSKI Piotr: Odwaga i miłość, s. 49-57; KIJAS Zdzisław OFMConv: Historia i przyszłość Międzywydziałowego Instytutu Ekumenii i Dialogu PAT, s. 59-62, Dyskusja, s. 63-70; **Aneks**: DESELAERS Manfred: Dialog teologiczny, który słucha głosu ziemi oświęcimskiej. O współpracy MIED – CDiM, s. 73-93; HANC Wojciech: „Biblioteka Ekumenii i Dialogu” w 10-lecie Międzywy-

działowego Instytutu Ekumenii i Dialogu Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, s. 95-122; KAMYKOWSKI Łukasz: Ekumenizm w Archidiecezji Krakowskiej 1979-2003, s. 123-138; REDER Violetta: Role of Scholarly Centers in Ecumenical Dialogue. Jubilee Session on the 10th Anniversary of the Interfaculty Institute of Ecumenism and Dialogue at the Pontifical Academy of Theology in Kraków. Kraków, December 17th, 2003, s. 139-145.

Rozwód i powtórne małżeństwo. Cztery ujęcia z perspektywy chrześcijańskiej. Tł. [z ang.] Joanna Dąbrowska-Patalon. Katowice: Wydaw. Credo 2004 – 256 s. ISBN 83-920164-2-4.

Tyt. oryginału: Divorce & Remarriage: Four Christian Views.

Praca zawiera różniące się między sobą stanowiska autorów niekatolickich odnośnie do rozwodu i powtórnego małżeństwa.

Treść: LANEY J. Carl: Zakaz rozwodu i powtórnego małżeństwa, s. 9-50; Komentarz I, s. 51-63; HETH William A.: Rozwód – tak, ale bez możliwości zawarcia ponownego małżeństwa, s. 65-121; Komentarz II, s. 123-138; EDGAR Thomas R.: Rozwód ze względu na cudzołóstwo lub opuszczenie przez małżonka oraz ponowne małżeństwo, s. 139-184; Komentarz III, s. 185-198; RICHARDS Larry: Rozwód i ponowne małżeństwo w różnych okolicznościach, s. 199-234; Komentarz IV, s. 235-252.

SMYKOWSKA Elżbieta: **Liturgia prawosławna. Mały słownik.** Warszawa: „Verbinum” 2004 – 96, [1] s.: il. Bibliogr. ISBN 83-7192-234-5.

Przedstawiany słownik liturgii prawosławnej zawiera hasła dotyczące: celebracji i rodzajów prawosławnej liturgii eucharystycznej, ksiąg i przyborów liturgicznych, szat liturgicznych, przestrzeni sakralnej, sakramentów, kalendarza liturgicznego itp. E. Smykowska, teolog, zajmujący się duchowością prawosławia, jest autorką innej publikacji z serii *Mały słownik – Ikona* (Warszawa 2002).

STERN David H.: **Komentarz żydowski do Nowego Testamentu.** Przekładu Nowego Testamentu dokonał i komentarzem opatrzył Dawid H. Stern. Warszawa: Vocatio 2004 – 1221, [1] s. Indeksy (Prymasowska Seria Biblijna). ISBN 83-7146-079-1.

Autor żydowskiego komentarza do ksiąg Nowego Testamentu, D.H. Sern (ur. 1935), był wykładowcą w *Fuller Theological Seminary*, gdzie prowadził wykłady z przedmiotu *Judaizm a chrześcijaństwo*. Obecnie mieszka w Jerozolimie. Dokonany przez niego przekład Nowego Testamentu z greki na język angielski, jak również prezentowany obszerny komentarz, podkreślają żydowski charakter Nowego Testamentu. W komentarzu zostały wyeksponowane pytania, jakie judaizm kieruje pod adresem chrześcijaństwa i pytania chrześcijaństwa kierowane w stronę judaizmu.

STOTT John R.W.: **Nieźródnany**. Katowice: Wydawnictwo Credo 2004 – 283, [1] s. ISBN 83-917805-8-9.

Tyt. oryginału: *The Incomparable Christ*.

„John Scott, obok Williama Temple, jest najbardziej wpływowym przedstawicielem Kościoła anglikańskiego w dwudziestym wieku” – taką opinię o autorze znajdujemy w przedmowie prezentowanej pracy, napisanej przez arcybiskupa Canterbury, G. Careya (s. 5). Przedstawiana książka zawiera wykłady chrystologii J. Scotta. W jej układzie autor kierował się czterema następującymi pytaniami: Jakie świadectwo składa o Jezusie Nowy Testament? (cz. I: *Jezus źródłowy*); Jak Kościół przedstawiał Jezusa Chrystusa w ciągu wieków? (cz. II: *Jezus kościelny*); Jaki wpływ Jezus wywarł na historię? (cz. III: *Jezus wpływowy*); Jakie znaczenie powinien mieć dzisiaj Jezus Chrystus? (cz. IV: *Jezus wieczny*).

Świadectwo wiary i życia. Kościół luterński w Polsce wczoraj i dziś. Słowo wstępne bp Janusz Jagucki. Bielsko-Biała: „Augustana” 2004 – 149 s.: il. kolor. ISBN 83-88941-51-8.

Treść: SZAREK Jan bp, GROSS Jan: Struktura oraz życie współczesne Kościoła, s. 7-31; UGLORZ Manfred: Zarys nauki Kościoła luterńskiego, luterńskiego. 33-53; MACIUSZKO Janusz T.: Kościół luterński w Polsce od XVI do XX wieku, s. 55-103; ZELER Bogdan: Literatura ewangelicka, s. 105-111; HARASIMOWICZ Jan: ewangelicka architektura i sztuka kościelna na ziemiach polskich, s. 113-133; Fotograficzny przegląd kościołów w diecezjach, s. 135-149.

URBAN Kazimierz: **Zbory niemieckie Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce 1948-1970. Wybór materiałów.** Kraków: „Nomos” 2003 – 653 s.: il. ISBN 83-88508-52-0.

Praca K. Urbana, profesora w Katedrze Nauk Politycznych Akademii Ekonomicznej w Krakowie i autora wielu publikacji na temat historii mniejszości wyznaniowych w Polsce, składa się z dwóch części. Pierwsza zawiera szkic *Z genezy i historii Zborów Niemieckich*. Autor ukazuje specyficzną strukturę kościelną Zborów (były one placówkami podległymi Kościołowi Ewangelicko-Unijnemu w Niemczech), status prawny oraz dzieje w Polsce powojennej. Druga, znacznie obszerniejsza część zawiera zbiór ponad pięćdziesięciu dokumentów związanych z działalnością Zborów.

WIDŁA Bogusław: **Teologia antropologiczna Starego Testamentu.** Warszawa: Chrześcijańska Akademia Teologiczna 2004 – 325, [1] s. Bibliogr., indeksy. ISBN 83-9175341-2-X.

Autor publikacji jest wykładowcą Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie. W słowie wstępny napisał: „W książce proponuję dwa opracowania. Pierwsze, o charakterze ogólnym – to zarys antropologicznej teologii Starego Testamentu. Drugie, monograficzne – to studium poświęcone funkcji

serca (hebr. *leb*) w myśli antropologicznej Starego Testamentu. Mimo wyraźnego nachylenia akademickiego tak jednego, jak drugiego materiału, ufam, że posłużą one nie tylko wzbogaceniu wiedzy, ale i pogłębieniu samoświadomości chrześcijańskiej czytelnika” (s. 6).

Wizytacje generalne parafii unickich w województwie kijowskim i braclawskim po 1782 roku. Oprac. i wydał Marian Rydwan. [Słowo wstępne] bp Sofron Mudryj. Lublin: TN KUL 2004 – 912 s. Indeksy. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. (Źródła i Monografie 259). ISBN 83-7306-187-8.

Obszerny tom, opracowany przez ks. M. Radwana, zawiera opublikowane akta wizytacji generalnych dekanatów należących do Kościoła unickiego: żytomierskiego, czudnowskiego, braclawskiego i przyłuckiego. Wizytacje te były prowadzone na polecenie metropolity Jasona Smogorzewskiego i kontynuowane za rządów metropolity Teodora Rostockiego.

Życie i wiara. Podręcznik do nauczania kościelnego – religii ewangelickiej. I klasa gimnazjum. Bielsko-Biała: „Augustana” 2004 – 236, [2] s.: il. ISBN 83-88941-54-2.

Podręcznik do nauczania kościelnego – religii ewangelickiej, przeznaczony dla młodzieży I klasy gimnazjum, składa się z następujących części: *Powołani do życia; Wspólnota parafii; Świadectwo wiary Kościoła; Z chrześcijaństwem przez wieki; Wezwani do wiary*. Każda lekcja rozpoczyna się od myśli przewodniej, a kolejne jej elementy to: teksty *Źródłowe; Wiedza; Przemyślenia; Warto przeczytać, posłuchać, obejrzeć*.

Życie jako dialog za przykładem św. Franciszka z Asyżu. Oprac. zbiorowe, przekład z wł. Andrzej Kaznowski. Red. i Słowo wstępne do wydania polskiego: Salezy Bogdan Brzuszek OFM i Zenon Marian Styś OFM. Warszawa-Rzym: Franciszkańskie Centrum dla Europy Wschodniej i Azji Północnej i Zakon Braci Mniejszych: Służba na Rzecz Dialogu – Komisja Dialogu Ekumenicznego 2003 – 189, [3] s. Bibliogr. (Jeden jest Pan 4). ISSN 1642-5545; ISBN 83-905319-5-X.

Tyt. oryg.: *La vita come dialogo sulla scia di S. Francesco*.

Książka, składająca się z trzynastu rozdziałów, napisanych przez kilku autorów, jest kontynuacją tematu opracowanego w tomie trzecim serii „Jeden jest Pan”: *Ekumeniczne powołanie franciszkanina. Pomoce w formacji ekumenicznej w duchu św. Franciszka z Asyżu*” (zob. PPT 2003, poz. 91), ale rozszerzonego o problem dialogu, prowadzonego przez Kościół, a w nim i wraz z nim przez Zakon Braci Mniejszych. Wymownie świadczą o tym już same tytuły rozdziałów: *Dialog hasło przewodnie; Dialog – relacją otwartą na przyszłość; Dialog w doświadczeniu chrześcijańskim; Św. Franciszek – postawa przygarnięcia i dialogu; Dialog między chrześcijanami; Dialog z Żydami; Dialog z in-*

nymi religiami; Ewangelizacja a dialog; Dialog z fundamentalizmem; Dialog – droga do sprawiedliwości, pokoju i ocalenia świata stworzonego; Dialog a pojednanie z nowoczesnością; Franciszkanizm a pojednanie ze współczesną kulturą; Dialog we wspólnocie franciszkańskiej.

Chociaż książka jest adresowana głównie do duchowych spadkobierców i naśladowców św. Franciszka z Asyżu, to w rzeczywistości jej odbiorcami mogą być ci wszyscy, którym bliskie są poruszone w niej treści i ideały, ponieważ, jak słusznie zauważa minister generalny Zakonu Braci Mniejszych – Franciszkanów (OFM), Giacomo Bini, w swojej *Prezentacji*: „Św. Franciszek nie jest już naszą (Braci Mniejszych) wyłączną własnością, co nie znaczy, że stał się nam obcy, lecz że uświadamiamy sobie ogólnoludzki i ewangeliczny wymiar jego postaci, dzięki któremu stał się bratem wszystkich ludzi”

Eugeniusz Zarzycki OFM (Kraków)

IX Forum Ewangelickie. Płock 5-6 IX 2003. Zbiór referatów i głosów w dyskusji. Bielsko-Biała: „Augustana” 2004 – 152 s.: il. Forum Inteligencji Ewangelickiej. Towarzystwo Naukowe Płockie. ISBN 83-88941-52-6.

Z treści: GRZYBOWSKI Michał Marian: Stanisław Murzynowski – życie i twórczość (1526-1553), s. 20-25; SZTURC Jan: Wkład ewangelików do kultury polskiej, s. 25-38; WRÓBEL Adam: O dialektyzmach i regionalizmach w twórczości Stanisława Murzynowskiego, s. 45-65; ŁUCZAK Atleta: Bibliistyka europejska w dobie humanizmu i Reformacji a Nowy Testament Stanisława Murzynowskiego, s. 69-78; CEGŁOWSKI Stefan: Biblia Płocka, s. 81-92; GRACZYK Waldemar: Wzbogacenie kultury narodowej tłumaczeniami Biblii na języki narodowe, s. 93-99; SZTURC Włodzimierz: Ewangelicy a Biblia, s. 101-110; MILERSKI Bogusław: *Sola scriptura*, s. 113-120; ENHOLC-NARZYŃSKA Barbara: Pierwsze ekumeniczne tłumaczenie Nowego Testamentu, s. 127-132; ŚWIDERKI Jarosław: Świeccy o Biblii – dziś, s. 136-140.

Oprac.: T. Grabuńczyk, K. Wolsza